

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ В УКРАЇНІ

Бережна Леся Валентинівна, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», м. Дніпро

Старіння населення є однією з ключових демографічних тенденцій XXI століття, що гостро проявляється в Україні через значне скорочення чисельності населення та зростання частки літніх осіб. У статті розглядаються основні проблеми людей похилого віку, такі як обмежений доступ до якісних соціальних і медичних послуг, матеріальне забезпечення, соціальна ізоляція та дискримінація за віковою ознакою. Проаналізовано сучасний стан системи соціального захисту в Україні, що включає як державний, так і недержавний сектори, та виявлено її недоліки. Визначено перспективні напрями вдосконалення соціальної роботи з літніми людьми, зокрема інтеграцію найкращих міжнародних практик, розвиток соціальних послуг удома, підвищення кваліфікації соціальних працівників, боротьбу з віковою дискримінацією, а також розробку довгострокових стратегій соціальної підтримки. Особливу увагу приділено новим викликам, спричиненим війною, та потребам внутрішньо переміщених осіб похилого віку. Комплексний підхід до вирішення проблем літніх людей може забезпечити гідний рівень життя, їхню соціальну інтеграцію та активну участь у суспільстві.

Ключові слова: старіння населення, люди похилого віку, соціальний захист, соціальна робота, дискримінація за віком, внутрішньо переміщені особи, соціальні послуги.

Berezhna L. Problems and prospects of social work with the elderly in Ukraine

Population aging is one of the key demographic trends of the 21st century, which is particularly acute in Ukraine due to a significant population decline and an increasing proportion of elderly people. This article examines the main issues faced by older individuals, such as limited access to quality social and healthcare services, financial insecurity, social isolation, and age discrimination. The current state of Ukraine's social protection system, which includes both public and private sectors, is analyzed, revealing its shortcomings. Prospective directions for improving social work with elderly people are identified, including the integration of best international practices, development of home-based social services, enhancement of social workers' qualifications, combating age discrimination, and formulating long-term strategies for social support. Special attention is given to new

challenges caused by the war and the needs of internally displaced elderly persons. A comprehensive approach to addressing the issues of older individuals can ensure a decent quality of life, social integration, and active participation in society.

Key words: *population aging, elderly people, social protection, social work, age discrimination, internally displaced persons, social services.*

Постановка проблеми. Старіння населення є однією з ключових демографічних тенденцій ХХІ століття, яка суттєво впливає на соціальну, економічну та культурну сфери життя суспільства. В Україні проблема забезпечення належного рівня життя людей похилого віку стає особливо актуальною в умовах стрімкого скорочення населення, що супроводжується зростанням частки людей похилого віку у загальній структурі населення.

Недостатня ефективність чинних механізмів соціального захисту та соціальних послуг для людей похилого віку вимагає їх перегляду й удосконалення. Значний рівень самотності, низький рівень матеріального забезпечення, обмежений доступ до якісних медичних і соціальних послуг, а також суспільні стереотипи щодо літніх людей підсилюють потребу у впровадженні нових підходів до соціальної роботи з цією категорією населення.

Актуальність дослідження обумовлена необхідністю наукового обґрунтування теоретичних засад соціальної роботи з людьми похилого віку та визначення перспективних напрямів вдосконалення соціальних послуг. У контексті реалізації міжнародних стандартів і рекомендацій ООН, ВООЗ та інших організацій, Україна потребує адаптації найкращих практик і розробки власних інноваційних моделей підтримки літніх людей.

Питання вивчення соціальних явищ і соціальної роботи з людьми похилого віку широко висвітлені у працях як українських, так і зарубіжних науковців. Зокрема, Л. Тюптя звертає увагу на стереотипи, пов'язані з літніми людьми і аналізує особливості соціальної роботи з ними [15]. А. Капська досліджує проблеми самотності та соціальної захищеності людей похилого віку [4]. В. Шахрай, аналізуючи принципи соціальної роботи з цією категорією населення, наголошує на суспільній ролі релігійних інститутів [18].

Метою цієї статті є виявлення основних проблем та перспектив соціальної роботи з людьми похилого віку в сучасних умовах в Україні.

Виклад основного матеріалу. Старіння суспільства є одним із найважливіших демографічних явищ, що має довгострокові наслідки для багатьох країн світу. В Україні темпи скорочення населення є одними з найбільших серед європейських країн. За прогнозами українських вчених Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України, у 2050 році населення України скоротиться до 26,3 млн осіб [6]. Скорочення та старіння населення країни негативно впливають на чисельність і структуру професійно активного населення, що позначається на економіці. За таких умов в Україні загострилися соціальні проблеми, що вимагають особливої уваги до питань, пов'язаних із старінням робочої сили. Міждисциплінарність проблеми та поява нових, перспективних сфер соціальної роботи, таких як надання соціальних послуг для соціально чутливих категорій населення свідчать про підвищення інтересу українських та зарубіжних вчених до питань соціального захисту людей похилого віку.

Згідно з класифікацією Міжнародної організації охорони здоров'я (ВООЗ), особи віком від 60 до 74 років вважаються людьми похилого віку, від 75 до 89 років – літніми, а від 90 років – довгожителами. Принципи соціальної роботи, ухвалені Генеральною Асамблеєю ООН у 1991 році, повинні враховувати погляди на роль та значення літніх людей у суспільстві. Ці правила забезпечують комплексний захист людей похилого віку, а саме:

- забезпечення продуктами, житлом, одягом та медичним обслуговуванням, можливість займатися діяльністю, що приносить дохід;
- участь у розробці політики, що впливає на їхній добробут, створення партій і груп, а також проживання в безпечних умовах, враховуючи, що особа похилого віку може залишатися вдома набагато більше через зміну обставин;
- увага та турбота з боку родини й оточення, медична допомога для підтримки або відновлення оптимального рівня фізичного, психічного й емоційного благополуччя та профілактика захворювань;

– користування соціально-правовими послугами, послугами закладів опіки; можливість здійснення прав людини в будь-якому соціальному інституті, включаючи повну повагу до гідності, переконань, потреб та приватного життя, а також право приймати рішення щодо догляду та якості життя;

– можливість комплексної реалізації свого потенціалу;

– можливість вести гідний та безпечний спосіб життя, не зазнаючи фізичної експлуатації чи психологічного насильства, право на справедливе ставлення незалежно від віку, статі, професійної чи етнічної приналежності, інвалідності чи іншого статусу [11].

Проблеми людей похилого віку можна поділити на три основні групи:

1) Здоров'я та медична допомога – включає питання фізичного та психічного здоров'я, доступу до якісних медичних послуг, реабілітації та профілактики захворювань.

2) Матеріальне забезпечення – охоплює фінансову підтримку, пенсійне забезпечення, доступ до життєво необхідних ресурсів, а також вирішення житлових питань.

3) Інтеграція в суспільство – передбачає соціальну адаптацію, боротьбу з самотністю, доступ до освіти, культури, дозвілля, а також подолання вікових стереотипів.

Люди похилого віку з порушеннями повсякденної життєдіяльності складають приблизно 60% усіх людей, які звертаються за допомогою до соціальних та медичних служб. В Україні майже 30% цільової групи соціальних служб – люди похилого віку. Звіт про демографічні прогнози збільшення чисельності людей похилого віку в загальній структурі України показує, що на даний час кожен п'ятий житель нашої країни досяг 60-річного віку [11]. Аналізуючи проблеми людей похилого віку, можна дійти висновку, що сучасні системи соціальної роботи та соціальних послуг в Україні є недостатньо ефективними для задоволення потреб і вирішення труднощів, з якими стикається ця категорія населення.

Аналіз становища людей похилого віку свідчить про їхню вразливість та потребу в особливій увазі, що обумовлює необхідність забезпечення всебічного захисту з боку держави. Старість як період життя людини супроводжується низкою базових проблем, які охоплюють медичні, біологічні, соціальні та побутові аспекти. У цей період літні люди стикаються з багатьма труднощами, оскільки їх часто відносять до «менш мобільної» цільової групи. Вони належать до найменш захищеної та загалом вразливої частини суспільства. Це зумовлено насамперед фізичними обмеженнями, спричиненими захворюваннями, що ведуть до зниження рухової активності та подальшого ускладнення їхнього повсякденного життя.

Знижений життєвий тонус значно посилює такі психологічні фактори, як песимістична оцінка майбутнього, відчуття безнадійності, підвищена тривожність та низька самооцінка. Однією з головних проблем для літніх людей стає зміна їх соціального статусу, зумовлена припиненням або обмеженням професійної діяльності, переоцінкою матеріальних цінностей, що визначає нові орієнтири у способі життя та спілкуванні. Крім того, це часто супроводжується виникненням різних труднощів, зокрема соціально-побутових проблем і психологічною адаптацією до нових умов.

Соціальна незахищеність людей похилого віку тісно пов'язана з економічними проблемами, зокрема низьким рівнем якості життя, що зумовлено низькими розмірами пенсій, обмеженими можливостями працевлаштування та обмеженнями у виконанні роботи вдома [5, с. 20-25].

Загальною проблемою літніх людей є поступове руйнування традиційних сімейних ролей, що призводить до зниження значення старшого покоління у родині. Роль бабусь і дідусів у суспільстві втрачає свій вплив, а старше покоління все рідше займає позицію лідера.

Особливими проблемами літніх людей є бідність, зумовлена низьким рівнем пенсійних виплат. Ця ситуація ускладнюється дефіцитом доступних вітчизняних товарів, зростанням цін на комунальні послуги та продукти харчування, не розвиненою сферою побутового обслуговування,

незадовільним рівнем медичного обслуговування. Додатковим фактором є відчуття суспільної жалості до літніх людей, що не сприяє вирішенню їхніх реальних проблем.

Ці труднощі доповнюються відсутністю фінансової підтримки, неможливістю проведення необхідного ремонту житла та іншими аспектами, що погіршують якість життя людей похилого віку [1, с. 170-177].

Тим не менш, на нашу думку, важливою проблемою залишається тенденція до дискримінації людей за віковою ознакою, яка проявляється у несприйнятті старших поколінь молоддю та суспільством загалом як авторитетів.

Особливої уваги потребує проблема фізичної та психологічної квалості людей похилого віку. Вони часто стикаються з депривацією базової потреби у спілкуванні, що призводить до збіднення їхнього життя, втрати позитивних емоцій та погіршення загального психологічного стану.

Ці обставини вимагають розробки та впровадження конкретних підходів, форм і методів соціальної роботи, спрямованих на покращення якості життя людей похилого віку, збереження їхньої активності та забезпечення соціальної підтримки [2, с. 77-81].

Система соціального захисту в Україні складається з державного та недержавного секторів, які спільно забезпечують надання соціальних послуг населенню.

Державний сектор включає:

– Міністерство соціальної політики України: центральний орган виконавчої влади, відповідальний за формування та реалізацію державної політики у сфері соціального захисту, праці та соціального забезпечення.

– Національна соціальна сервісна служба України: реалізує державну політику у сфері соціального захисту населення, захисту прав дітей та здійснює державний контроль за дотриманням вимог законодавства у цій сфері.

- Пенсійний фонд України: забезпечує управління системою загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, призначення та виплату пенсій.

- Фонди соціального страхування: здійснюють управління коштами соціального страхування, забезпечують виплати у разі тимчасової непрацездатності, безробіття, нещасних випадків на виробництві тощо.

- Місцеві органи соціального захисту населення: управління та департаменти соціального захисту при обласних, районних та міських державних адміністраціях, які безпосередньо надають соціальні послуги громадянам.

Недержавний сектор представлений:

1) Громадськими та благодійними організаціями: надають різноманітні соціальні послуги, підтримку та допомогу вразливим верствам населення.

2) Приватними установами соціального обслуговування: пропонують послуги догляду, реабілітації та підтримки на комерційній основі.

Співпраця між державним та недержавним секторами сприяє підвищенню ефективності надання соціальних послуг та забезпеченню належного рівня соціального захисту населення [8, с. 77-81].

Соціальна робота з людьми похилого віку є багатогранною та охоплює різні аспекти їхнього життя. Вона включає такі напрями, як організація дозвілля, подолання криз, пов'язаних із здоров'ям і фінансами. У нашій країні соціальна робота з літніми людьми реалізується через такі основні напрями:

- Соціальна допомога та догляд у стаціонарних закладах, що знаходяться під управлінням Міністерства соціальної політики України.

- Соціальна робота в територіальних центрах та їхніх відділеннях, які надають послуги денного перебування для літніх людей.

- Соціальний супровід та догляд вдома, спрямовані на підтримку самостійного проживання осіб похилого віку.

– Соціальне забезпечення, що включає створення необхідних матеріальних і фінансових умов для підтримки нормальної життєдіяльності літніх людей.

Недержавний сектор також відіграє важливу роль у цій сфері. Це передусім громадські центри, які активно діють у складі професійних, благодійних та релігійних об'єднань, надаючи додаткову підтримку літнім людям і залучаючи їх до суспільного життя.

Соціальна допомога людям похилого віку – це форма підтримки, яка може надаватися у вигляді грошових виплат, натуральної допомоги, послуг чи пільг. Вона спрямована на забезпечення соціальних гарантій, визначених законодавством про соціальне забезпечення, і покликана підтримувати гідний рівень життя цієї категорії населення. Соціальна допомога в Україні охоплює різноманітні тимчасові або одноразові виплати, зокрема пенсії, соціальні виплати, допомогу в натуральній формі та адресну підтримку. Система соціальної допомоги передбачає диференційований підхід до підтримки людей похилого віку, спрямований на нейтралізацію або усунення критичних життєвих ситуацій, які виникають внаслідок несприятливих соціальних та економічних умов проживання [10].

В Україні прийнято надавати адресну соціальну допомогу, термінову соціальну допомогу, а саме, виклик бригади соціальної допомоги важкохворим, та місцеве соціальне забезпечення, що надається людям похилого віку, які переживають особливо важкий період життя. У цьому випадку люди похилого віку обслуговуються соціальними працівниками в центрах або їм надається допомога вдома. Невідкладна соціальна допомога – надається одноразово та безоплатно:

- вибір їжі або продуктів;
- надання одноразової грошової допомоги;
- допомога в отримання тимчасового житла;
- забезпечення одягом, взуттям та іншими необхідними речами;

– надання екстреної соціально-психологічної підтримки через Гарячу лінію;

– правова допомога в межах повноважень служби [9, с. 56-67].

Органи соціального захисту населення мають у своєму розпорядженні низку установ, спрямованих на підтримку людей похилого віку. Серед них – комунальні аптеки, міські та благодійні їдальні, спеціалізовані магазини, житлові будинки для літніх людей та інші важливі заклади, які активно створюються останнім часом. Крім того, надаються додаткові послуги, такі як перукарські послуги, ремонт побутової техніки, а також її оренда за доступними цінами, що сприяє полегшенню побутового життя літніх людей та підвищенню їхнього комфорту.

У соціальних службах України робота з людьми похилого віку базується на застосуванні трьох основних принципів:

1) соціальна експертиза особистості та її соціального оточення;

2) розуміння психосоціального становлення та розвитку особистості як процесу, що триває все життя;

3) врахування соціокультурних факторів формування та розвитку особистості [7, с. 27].

Суть соціальної роботи з людьми похилого віку полягає у сприянні їхній соціальній реабілітації, яка включає відновлення нормальних обов'язків, функцій, видів діяльності, а також характеру і стосунків із оточуючими. Основним завданням соціального працівника є допомога літній людині перейти від статусу пасивного суб'єкта (клієнта) соціальної роботи до активного об'єкта, який бере участь у своєму власному житті та взаємодії з суспільством. Це трансформація, яка спрямована на повернення літньої людини до повноцінного соціального життя.

При наданні соціальної допомоги людям похилого віку соціальні працівники керуються низкою основних принципів:

1) Оцінка потреб клієнта: важливо враховувати життєвий досвід літньої людини, проте це не повинно призводити до надмірного і бездумного втручання в її особисте життя.

2) Уникнення упереджень: соціальний працівник повинен проявляти повагу до статусу клієнта, уникати будь-яких стереотипів і упереджень, а також брати на себе відповідальність за свої дії.

3) Цілісне сприйняття клієнта: починати роботу необхідно з урахуванням обставин, що оточують літню людину, враховуючи її особистісний та соціальний контекст.

В індивідуальній роботі спеціалісти мають зосереджуватися на таких аспектах:

- *Запобігання негативним наслідкам старіння*: допомогти літнім людям зрозуміти, що більшість їхніх проблем обумовлені зовнішніми обставинами, а не їхньою особистою провиною.

- *Стимулювання активності*: підтримувати відчуття залученості до суспільного життя та заохочувати літніх людей до активності, що сприяє збереженню позитивного ставлення до життя.

- *Підтримка відповідальності*: сприяти розвитку самостійності та бажання брати відповідальність за своє життя в тих межах, у яких це можливо.

Ці принципи дозволяють забезпечити комплексний і гідний підхід до соціальної роботи з літніми людьми, підвищуючи якість їхнього життя та підтримуючи їхню соціальну адаптацію.

Оволодіння здатністю ефективно взаємодіяти з літніми людьми вимагає розуміння психофізіологічних особливостей людей похилого віку та старіння як процесу. Соціальні працівники покликані не тільки допомагати літнім людям у їхніх повсякденних турботах, а й навчати їх, як варто долати труднощі цього етапу життя [8, с. 256].

Соціальна робота з людьми похилого віку в сучасних умовах в Україні стикається з численними проблемами та викликами, які впливають на

ефективність соціального захисту та підтримки цієї вразливої групи населення. Серед основних:

1. Економічні виклики, а саме: низький рівень фінансування соціальних програм, малий розмір пенсій (більшість пенсіонерів отримують мінімальні пенсійні виплати, які не покривають навіть базові потреби, такі як харчування, ліки та житлово-комунальні послуги), зростання вартості комунальних послуг посилює фінансовий тиск на літніх людей, особливо тих, хто живе самотньо.

2. Доступність соціальних і медичних послуг, зокрема, недостатня розгалуженість системи догляду вдома: В умовах фізичних обмежень літніх людей важливість допомоги вдома зростає, але ця послуга залишається нерозвинутою.

3. Психологічні та соціальні проблеми. Передусім, це самотність і ізоляція, втрата соціального статусу, відсутність розвинутої інфраструктури дозвілля.

4. Дискримінація за віковою ознакою (ейджизм)

5. Організаційно-правові проблеми. А саме: недостатня інтеграція державного та недержавного секторів, фрагментарність програм підтримки, відсутність комплексної стратегії соціального захисту літніх людей, низький рівень цифрової грамотності тощо.

Особливо варто звернути увагу на нові виклики, пов'язані з війною та вимушеним переміщенням через військові дії. Літні люди, які залишилися в зонах бойових дій, потребують особливої уваги через складність евакуації та забезпечення їх базових потреб. Внутрішньо переміщені особи похилого віку стикаються з додатковими проблемами: відсутність житла, відрив від звичного середовища, складність адаптації.

Для вирішення зазначених проблем необхідно:

- збільшити фінансування соціальних програм;
- розширити мережу послуг соціального догляду вдома;
- підвищити кваліфікацію соціальних працівників;
- розвивати інфраструктуру дозвілля та місць соціальної взаємодії;
- боротись із віковою дискримінацією через просвітницькі кампанії;

- впроваджувати цифрові рішення для соціальної роботи;
- розробити ефективні стратегії надання соціальної допомоги особам похилого віку, які постраждали через війну та вимушене переміщення.

Ці виклики потребують комплексного підходу з боку держави, громадськості та міжнародних партнерів.

Висновки. Старіння населення є однією з ключових демографічних тенденцій XXI століття, яка особливо гостро проявляється в Україні через стрімке скорочення чисельності населення та зростання частки літніх осіб. Ця тенденція вимагає адаптації соціальних механізмів і впровадження нових підходів у соціальній роботі. Літні люди, будучи однією з найбільш вразливих категорій населення, стикаються з низкою проблем, які потребують комплексного підходу для їх вирішення. Основні проблеми включають недостатнє фінансування соціальних програм, низький рівень матеріального забезпечення, обмежений доступ до якісних медичних і соціальних послуг, дискримінацію за віковою ознакою та соціальну ізоляцію. Ці виклики поглиблюються через сучасні кризові явища, зокрема наслідки війни, внутрішнє переміщення людей та енергетичну кризу.

Соціальна робота з людьми похилого віку в Україні залишається недостатньо ефективною, що зумовлено слабкою інтеграцією державного та недержавного секторів, фрагментарністю програм підтримки та недосконалістю механізмів надання соціальних послуг. У сучасних умовах надзвичайно важливо не тільки вирішувати поточні проблеми, але й розробляти довгострокові стратегії, які враховують глобальні тенденції старіння населення. Комплексний підхід до соціальної роботи, що враховує економічні, соціальні, медичні й психологічні аспекти життя літніх людей, дозволить створити систему підтримки, здатну забезпечити гідний рівень життя та соціальну інтеграцію цієї вразливої категорії громадян. Подальший розвиток соціальної роботи з літніми людьми в Україні залежить від політичної волі, суспільної підтримки та використання найкращих міжнародних практик.

ЛІТЕРАТУРА

1. Голова Н. І. Соціальні моделі обслуговування геронтологічної групи населення в Україні. *Social Work and Education*. 2020. Вип. 7, № 2. С. 170–177.
2. Голубенко Т. О. Особливості процесу формування готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку. *Молодий вчений*. 2013. № 1(01). С. 77–81.
3. Декларація з проблем старіння, прийнята резолюцією 47/5 Генеральної Асамблеї ООН від 16 жовтня 1992 р. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/declold.shtml (дата звернення: 14.09.2024).
4. Капська А. Й. Соціальна робота: технологічний аспект. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 256 с.
5. Коленіченко Т. І. Соціальна робота з людьми похилого віку. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2011. № 4. С. 20–25.
6. Комплексний демографічний прогноз України на період до 2050 р. / за ред. Е. М. Лібанової. Київ : Український центр соціальних реформ, 2006. 138 с.
7. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 13.09.2024).
8. Кравцов С. О. Теоретичне бачення соціальної адаптації: стан, погляди, підходи. *Український соціум*. 2008. № 3. С. 83–96.
9. Мещан І. В. Самотність людей похилого віку як проблема соціальної роботи в громаді. *Соціальна робота в Україні: теорія і практика*. 2017. № 1–2. С. 56–67.
10. Моторнюк У. І. Аналіз сучасного стану надання соціальних послуг в Україні. *Причорноморські економічні студії*. 2016. Вип. 8. С. 198–201.

11. Принципи Організації Об'єднаних Націй стосовно літніх людей, додаток до резолюції 46/91 Генеральної Асамблеї ООН від 16 грудня 1991 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_314 (дата звернення: 15.09.2024).
12. Про затвердження Положення про Міністерство соціальної політики України: Постанова Кабінету Міністрів України від 17 червня 2015 р. № 423. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/423-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 14.09.2024)
13. Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні: Закон України від 16.12.1993 р. № 3721-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3721-12#Text> (дата звернення: 14.09.2024)
14. Про соціальні послуги: Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 14.09.2024)
15. Тюптя Л. Т., Іванова І. Б. Соціальна робота: теорія і практика : навч. посібн. К.: Знання, 2008. 574 с.
16. Шахрай В. М. Технології соціальної роботи: навч. посіб. К. : Центрнавчальної літератури, 2006. 464 с.
17. Шевчук Н. Специфіка соціальної роботи з людьми похилого віку. URL: <https://social-science.uu.edu.ua/article/597>(дата звернення: 14.09.2024)

REFERENCES

1. Holova, N. I. (2020). Sotsialni modeli obsluhovuvannia herontologichnoi hrupy naselennia v Ukraini [Social models of servicing the gerontological population group in Ukraine]. *Social Work and Education*, 7(2), 170–177 [in Ukrainian].
2. Holubenko, T. O. (2013). Osoblyvosti protsesu formuvannia hotovnosti maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv do patronazhnoi roboty z liudmy pokhyloho viku [Peculiarities of the process of preparing future social workers for patronage work with elderly people]. *Molodyi vchenyi*, 1(01), 77–81 [in Ukrainian].

3. Deklaratsiia z problem starinnia, pryiniata rezoliutsieiu 47/5 Heneralnoi Asamblei OON vid 16 zhovtnia 1992 r. [Declaration on the Aging Problem, adopted by Resolution 47/5 of the UN General Assembly on October 16, 1992]. Retrieved from

https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/declold.shtml (accessed September 14, 2024) [in Ukrainian].

4. Kapska, A. I. (2004). Sotsialna robota: tekhnolohichni aspekt [Social work: technological aspect]. *Tsentr navchalnoi literatury* [in Ukrainian].

5. Kolenichenko, T. I. (2011). Sotsialna robota z liudmy pokhyloho viku [Social work with elderly people]. *Sotsialna pedahohika: teoriia ta praktyka*, (4), 20–25 [in Ukrainian].

6. Kompleksnyi demohrafichniy prohnaz Ukrainy na period do 2050 r. (kolektyv avtoriv) [Comprehensive demographic forecast of Ukraine until 2050 (collective authors)]. Ed. E. M. Libanova. Kyiv: Ukrainian Center for Social Reforms, 2006, 138 p. [in Ukrainian].

7. Konstytutsiia Ukrainy vid 28.06.1996 r. № 254k/96-VR [Constitution of Ukraine dated June 28, 1996, No. 254k/96-VR]. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (accessed September 13, 2024) [in Ukrainian].

8. Kravtsov, S. O. (2008). Teoretychne bachennia sotsialnoi adaptatsii: stan, pohliady, pidkhody [Theoretical vision of social adaptation: state, views, approaches]. *Ukrainskyi sotsium*, (3), 83–96 [in Ukrainian].

9. Meshchan, I. V. (2017). Samotnist liudey pokhyloho viku yak problema sotsialnoi roboty v hromadi [Loneliness of elderly people as a problem of social work in the community]. *Sotsialna robota v Ukraini: teoriia i praktyka*, (1–2), 56–67. [in Ukrainian].

10. Motornyuk, U. I. (2016). Analiz suchasnoho stanu nadannia sotsialnykh posluh v Ukraini [Analysis of the current state of social services in Ukraine]. *Prychornomorski ekonomichni studii*, (8), 198–201. [in Ukrainian].

11. Pryntsypy Orhanizatsii Obiednanykh Natsii stosovno litnikh liudey, dodatok do rezoliutsii 46/91 Heneralnoi Asamblei OON vid 16 hrudnia 1991 r. [United Nations Principles for Older Persons, Annex to UN General Assembly Resolution 46/91 of December 16, 1991]. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_314 (accessed September 15, 2024). [in Ukrainian].

12. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Ministerstvo sotsialnoi polityky Ukrainy: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 17 chervnia 2015 r. № 423 [On Approval of the Regulation on the Ministry of Social Policy of Ukraine: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated June 17, 2015, No. 423]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/423-2015-%D0%BF#Text> (accessed September 14, 2024) [in Ukrainian].

13. Pro osnovni zasady sotsialnoho zakhystu veteraniv pratsi ta inshykh hromadian pokhyloho viku v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 16.12.1993 r. № 3721-XII [On the Basic Principles of Social Protection of Labor Veterans and Other Elderly Citizens in Ukraine: Law of Ukraine dated December 16, 1993, No. 3721-XII]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3721-12#Text> (accessed September 14, 2024) [in Ukrainian].

14. Pro sotsialni posluhy: Zakon Ukrainy vid 17.01.2019 r. № 2671-VIII [On Social Services: Law of Ukraine dated January 17, 2019, No. 2671-VIII]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (accessed September 14, 2024) [in Ukrainian].

15. Tyuptia, L. T., & Ivanova, I. B. (2008). Sotsialna robota: teoriia i praktyka [Social work: theory and practice]. Kyiv: Znannia, 574 p. [in Ukrainian].

16. Shakhrai, V. M. (2006). Tekhnolohii sotsialnoi roboty: navch. posib. [Technologies of social work: textbook]. Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury [in Ukrainian].

17. Shevchuk, N. Spetsyfika sotsialnoi roboty z liudmy pokhyloho viku [The specifics of social work with the elderly]. Retrieved from <https://social-science.uu.edu.ua/article/597> (accessed September 14, 2024) [in Ukrainian].

